

UVODNA BESEDA INTRODUCTION

Leto 2023 je za Slovenski etnografski muzej jubilejno, pred 100 leti je bil ustanovljen Kraljevi etnografski muzej. Njegovi začetki, prvi muzejski predmeti in zbirke so še starejši in segajo v čas Kranjskega deželnega muzeja v Ljubljani. Muzej je pomemben steber razvoja določene vede in stroke, zato hkrati z obletnico muzeja poudarjamo tudi vlogo njegove osrednje znanstvene in periodične publikacije Etnolog (Slovenski etnograf). Ta izhaja že od leta 1926, vse do danes je izšlo 84 letnikov, v obdobju od leta 1948 do prelomnega leta 1991 pod nazivom Slovenski etnograf. Edicija je bila ves čas relevantna in enakovredna programska vsebina muzeja, ki je odražala njegovo poslanstvo ter stanje in razvoj vede in stroke v času. V zgodnejših številkah lahko prebiramo zanimive prispevke velikih imen takratne slovenske etnologije, prvega ravnatelja in ustanovitelja muzeja Nika Zupaniča kot tudi njegovega asistenta, kustosa Stanka Vurnika, v nekoliko mlajših letnikih pa tudi članke ravnateljev Rajka Ložarja, Borisa Orla in seveda mnogih drugih zaposlenih in zunanjih sodelavk in sodelavcev. Kritičen oris dolge zgodovine izhajanja publikacije in družbeno-politična ozadja spremembe njenega imena ter nekaterih objav nam jasno odstira poglobljen uvodnik iz leta 1991 kolegice in direktorice SEM Inje Smrdel z naslovom *Etnolog je spet Etnolog* (Etnolog 1: 8–28). Ob tem velja opozoriti tudi na članek *Niko Županič kot slovenski etnolog* (Etnolog 13: 287–347) Christiana Promitzerja iz leta 2003, kjer opiše vlogo Nika Zupaniča tako pri nastanku muzeja kot izdajanju Etnologa.

Vse od leta 1991 Etnolog izhaja neprekinjeno, mestoma sta bili izdani celo dve številki, letošnja pa je že 33. po vrsti. Pomembno je dodati, da so vse številke publikacije tudi skenirane ali pa že objavljene digitalno ter dostopne na svetovnem spletu. Vsi članki so takoj po izidu revije v celoti prosto dostopni, kar pomeni izjemen korpus različnih vsebin, raziskovalnih izsledkov, knjižnih ocen in predstavitev, poročil o delu in mnenj o razvoju naše stroke.

V tem jubilejnem letu je logičen razmislek o času in vseh njegovih pojavnostih in razumevanjih. To je osrednja tema nove stalne razstave z naslovom *Človek in čas*, ki se pripravlja v muzeju, zato ji sledi tudi osrednja tema letošnjega letnika Etnologa. Kljub temu, da o času vemo ogromno, se lahko znajdemo v zadregi, ko nas kdo vpraša, kaj čas sploh je. Znanstvena tematiziranja in proučevanja časa (in prostora) različnih znanstvenih ved (tudi etnološke in antropološke) so raznolika in novitetna, a zdi se, da

je fenomen časa izmuzljiv dokončnim spoznanjem. Kako strukturiramo in razumevamo čas v digitalni dobi? Kakšne spremembe v orientaciji vsakodnevnega časa doživljamo? Zakaj je časa čedalje manj in ali je to sploh res? Kako na dojemanje časa vpliva razvoj digitalnih tehnologij? Kako preživljamo obdobje kriz? Avtorice in avtorje smo povabili k pisanju teh razmislekov in objavljamo jih v tematskem bloku z naslovom *Antropološke in etnološke raziskave o času*.

Uvaja ga razprava *Jane S. Rošker*, redne profesorice sinologije na Oddelku za azijske študije FF UL. V prispevku z naslovom *Percepcija časa v tradicionalni kitajski miselnosti: tradicionalne osnove in kritika pozahodenja* predstavi ontološke osnove tradicionalnega kitajskega dojemanja časa, ki ni linearno, temveč ciklično. Slednji princip je moderni zahodni družbi težko doumljiv, zato avtorica izpostavlja tudi problematiko soočanja zahodne in kitajske percepcije časa ter različnost modelov dojemanja resničnosti.

Sledi sklop treh znanstvenih etnološko-antropoloških prispevkov, ki tematizirajo aktualne vsebine časa, jih analizirajo z različnih vidikov in s podrobnejšim pogledom na stanje v Sloveniji ter odpirajo nove raziskovalne koncepte. Prispevki se reflektirajo na aktualnosti sodobne družbe in njenih problemov ter kriz na nivoju vsakdanje izkušnje.

Manca Filak, mlada raziskovalka na Inštitutu za slovensko narodopisje ZRC SAZU, razpira vprašanja o organizaciji in upravljanju časa v družini z izpostavljenim raziskovalnim vprašanjem o spolno zaznamovani kategoriji časa. Prispevek z naslovom *Gospodinje, matere in učiteljice: upravljanje s časom pri družinah, ki svoje otroke šolajo na domu* podaja obravnavo različnih načinov upravljanja s časom v kontekstu materinjenja na primeru šestih posameznic, ki so se odločile ostati doma in kasneje šolati otroke na domu. Z raziskavo dokazuje, da sta čas in prostor spolno opredeljeni kategoriji.

Mateja Habinc, izredna profesorica na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo FF UL, v svojem delu z naslovom *Izhodišča etnološkega in antropološkega raziskovanja izgorelosti* obravnava problematiko izgorelosti na delovnem mestu in opozarja na smiselnost etnoloških in (kulturno)antropoloških obravnav te tematike. Izhajajoč iz dejstva, da je izgorelost vseprisoten pojav oz. posledica načina življenja, torej naše osrednje raziskovalne kategorije, potrebuje strokovni diskurzivni prostor tudi etnološke in kulturnoantropološke raziskave. Ključno vprašanje pri tem je, za kaj in koga so se v Sloveniji ljudje pripravljani pretirano angažirati in gnati oz. izčrpavati.

Članek *Spomini na medčasje: Vzratni pogled v izolacijo v času krize* avtorja *Dana Podjeda*, višjega znanstvenega sodelavca v Inštitutu za slovensko narodopisje ZRC SAZU in izrednega profesorja na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo FF UL, se posveča fenomenu medčasje na primeru življenja in dojemanja sveta v času covid-19. Fenomen medčasje definira kot vmesni oziroma liminalni (mejni) čas, v katerem se temporalnost preobrazí v nekaj novega, kvalitativno drugačnega. Ob tem izpostavlja vedno nove krize, s katerimi se soočamo, in negotovosti, ki jih prinašajo. Opozarja na pomen in nujnost upoštevanja tega družbenega konteksta v raziskovanju, pri čemer se hkrati sprašuje, če je sploh še smiselno razpravljati o medčasju kot posebnem oz. izrednem obdobju, saj slednje postaja skorajda naša stalnica.

Kot vsako leto objavljamo tudi sklop znanstvenih člankov, ki vsebinsko niso omejeni na predloženo osrednjo temo, a prinašajo raznovrstne analize, dosežke in premisleke

---

etnološke in antropološke problematike. V uredništvu smo se razveselili prispevka ruske kolegice *Marijam Kerimove*, vodilne znanstvene sodelavke Centra evropskih raziskav Inštituta za etnologijo in antropologijo Ruske akademije znanosti, z naslovom *Etnična kultura Slovencev v osebnem arhivskem fondu I. I. Sreznjevskega* (na podlagi gradiva iz leta 1841) (prevod Silvo Torkar). Analitično je predstavljen dragocen vir, popotni dnevniki I. I. Sreznjevskega, ki jih je vodil v času svojega znanstvenega potovanja po slovenskih deželah; dodan je tudi prevedeni odlomek o njegovem zapisu o svatbi v Ziljski dolini.

Naslednja objava v znanstvenem delu Etnologa obravnava problematiko reje koz in načina življenja ljudi oz. njuno prepletenost, saj je bila prav reja koz pomembna gospodarska dejavnost in osnovni vir preživetja prebivalcev Posočja. Članek z naslovom *Vzroki in posledice omejevanja kozjereje v zgornjem Posočju: od dejavnosti preživetja do omejevanja reje in simbola lokalne identitete* je pripravljen interdisciplinarno, avtorji so *Metka Žan*, strokovna sodelavka Javne službe nalog genske banke v živinoreji na Biotehniški fakulteti UL, *Barbara Sosič*, etnologinja, kustosinja za področje kmetijsko gospodarstvo in promet v SEM, in profesor *Simon Horvat* iz Biotehniške fakultete UL.

13

Znanstveni razdelek Razprave zaključujemo s prispevkom o prepletu medsebojnih odnosov lokalnega prebivalstva, ljudi na poti in mednarodnih prostovoljcev. Članek z naslovom *Rasizirani medsebojni odnosi v Bihaću, obmejnem mestu Bosne in Hercegovine* avtoric *Dagmar Nared*, ki zaključuje magistrski študij na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo FF UL, in *Ashhan Öztürk*, magistrske študentke družbenih ved na Univerzi v Amsterdamu, ter avtorja *Luke Koprivnika*, raziskovalca migracijskih študij in Slovencev v zamejstvu in po svetu, predstavlja analizirane izsledke dvomesečnega etnografskega raziskovanja avtorjev na tem terenu.

Etnomuzejske strani začnemo s člankom *Mateje Huber* o krašenju velikonočnih jajc, prispevek *Žive Ogorelec* se navezuje na našo osrednjo temo Etnologa in stalne razstave *Človek in čas*, saj osvetljuje delovanje vurmoharjev, potujočih prodajalcev in popraviljalcev ur. Sledi sklop prispevkov, v katerem različni avtorji opisujejo in reflektirajo našo razstavno dejavnost. *Špela Regulj* recenzira prvi del stalne razstave z naslovom *Prvih 100*, *Renny Rovšnik* pa razstavo *Sveti konji – nebesni jezdeci*. *Tina Palaić* nam predstavi razstavo *Belo zlato*, *Miha Špiček* in *Blaž Verbič* pa razstavo *Peš, s kolesom, vlakom in tovornjakom*. *Tanja Roženbergar* oriše postavitev razstave *Alma Maximilijana Karlin – pisateljica*, ki je gostovala na razstavišču Haus am Dom v Frankfurtu. *Adela Pukl* predstavi nove muzejske pridobitve – sedem pustnih likov Vrbiških šem. Objavljamo letno poročilo Koordinatorja varstva nesnovne kulturne dediščine, poročilo o projektu *Etnografski muzeji in muzeji svetovnih kultur kot prostori skrbi* ter poročilo o dveh filmskih večerih. Poročamo o mednarodni delavnici Enakost spolov, restavriranju kitajskih predmetov iz Skuškovske zbirke in izdelavi ponazorila lesene pratike, ki je bilo izvedeno s pomočjo najnovejših tehnologij, ki jih premoremo v SEM. Nadaljujemo s poročilom o razstavni in prireditveni dejavnosti SEM v letu 2022 ter obeleževanju stoletnice našega muzeja. Kar trije nekdanji sodelavci praznujejo častitljive jubileje in njim posvečamo priložnostne zapise. Zaključujemo z zanimivimi recenzijami knjig, med njimi tudi publikacije *Slovenski etnografski muzej: Prvih sto*, ki smo jo izdali ob naši stoletnici.

Tanja Roženbergar in *Gregor Ilaš*